

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО
ТА КРИМІНАЛІСТИКА**

МАКАРЕНКО Є. І.,
кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

УДК 343.982

**ЩОДО СУТНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО ЗА НОВИМ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Аналізується сутність затримання підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні злочину як кримінально-правового інституту та пропонуються шляхи його вдосконалення.

Ключові слова: *затримання, запобіжний захід, слідча (розшукова) дія, підозрюваний, кримінальний процес, криміналістика.*

Анализируется сущность задержания подозреваемого (обвиняемого) в совершении преступления как уголовно-правового института и предлагаются пути его совершенствования.

Ключевые слова: *задержание, меры пресечения, следственное (розыскное) действие, подозреваемый, уголовный процесс, криминалистика.*

In the article the concept of detention of the crime suspected of feasant is analysed as criminally – legal institute and the ways of decision of existent problems are offered.

Key words: *detention, measure of suppression, investigation (detective) action, suspected, criminally is judicial regulation, criminalistics.*

Вступ. Новели, що містяться в Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р. (далі – КПК) [1], зокрема, регламентація так званого громадянського арешту підозрюваного у вчиненні злочину (ст. 207), виключення з кола підстав затримання (ч. 2 ст. 207 і ч. 1 ст. 208) тих, які не охоплюються ситуацією гострої потреби запобігти злочині або припинити його, як того вимагає ч. 3 ст. 29 Конституції України, безперечно, можна розцінити як позитивне правове явище. Водночас ч. 3, ст. 207–208 нового КПК України не містять визначення поняття «затримання». Не можна не помітити й іншої своєрідної новели – законодавець припускається різноманітному тлумаченню цього терміна. Так, згідно з п. 8 ч. 2 ст. 131 КПК України затримання є заходом забезпечення кримінального провадження, використовуваним слідчим в якості більш жорсткої міри для досягнення дієвості кримінального провадження в разі, коли підозрюваний не з'являється за викликом. Трохи інакше позиціонує «затримання» ч. 2 ст. 176 КПК, вбачаючи в ньому тимчасовий запобіжний захід, що полягає в короточасній ізоляції підозрюваного шляхом поміщення його до ІТТ, застосовуваний слідчим суддею в ході досудового та судового слідства. Зрештою, оскільки в якості способу констатації й закріплення факту, змісту й результатів «затримання» підозрюваного у вчиненні злочину законодавець (ч. 1 ст. 104, ч. 5 ст. 208 і ч. 6 ст. 223 КПК) вимагає складання протоколу, що є обов'язковим атрибутом не запобіжних заходів, а слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які мають за мету збирання й перевірку доказів, то це стає переконливим аргументом того, що «затримання», як і раніше, належить і до слідчих дій.

Проте кримінально-процесуальний інститут затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, регулює складні процеси правовідносин, що виникають між людиною, суспільством,

державою і навіть світовим співтовариством. Цілком природно, що з набранням чинності КПК України 2012 р. ступінь досконалості цього інституту потребує наукового переосмислення через призму вимог Конституції України та Європейської Конвенції з прав людини 1950 р. в частині неоднозначності, а то й повної відсутності тлумачення деяких теоретично і практично важливих аспектів процесуальної регламентації затримання.

Загальнотеоретичні аспекти затримання осіб, підозрюваних (обвинувачених) в учиненні злочину, та його практична реалізація завжди були предметом постійної уваги з боку вчених-процесуалістів і криміналістів. Відповідні рекомендації містяться в працях декількох поколінь учених, починаючи з І. Т. Тарасова (1875 р.), яким було засновано інститут затримання злочинця як поліцейський захід безпеки. Через сто років корисними публікаціями (на рівні монографічних і дисертаційних досліджень) з цієї проблематики зарекомендували себе близько півсотні вчених-процесуалістів і криміналістів, зокрема: В. В. Бабурін, І. А. Веретенников, В. М. Григор'єв, А. П. Гуляєв, Й. М. Гуткін, А. А. Давлетов, В. Ю. Мельников, Д. Я. Мирський, А. В. Ольшевський, А. В. Павлов, І. Л. Петрухін, Є. О. Підусов, М. В. Попков, І. О. Ретюньських, О. І. Сергєєв, А. Б. Смушкін, В. І. Тихоненко, Л. В. Франк, Ю. Д. Федоров, О. І. Цоколова, С. А. Шейфер, В. І. Янушко та ін. [2]

Дещо менш інтенсивно, але ці проблеми досліджувалися також вітчизняними вченими. Так, на рівні наукових статей окремі аспекти затримання висвітлювалися А. Я. Дубинським (1973), М. М. Коротким (1977), В. М. Тертишником (1988), І. М. Бацьком (2002), А. П. Черненко (2003), М. А. Погорецьким (2007), М. М. Сербінін (2008), Н. С. Карповим (2010), В. П. Бірюковим (2010) та ін. [3].

Пильнішу увагу на проблеми затримання як заходу кримінально-процесуального примусу звертали у своїх дисертаціях: О. Г. Олександровський (Задержание подозреваемого в совершении преступления и применение в отношении лица меры пресечения в виде заключения под стражу до предъявления ему обвинения. – К., 1992); В. О. Малярова (Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця. – Харків, 2005); О. І. Білоусов (Затримання підозрюваного як тимчасовий запобіжний захід у кримінальному процесі України. – Одеса, 2006); О. К. Чернова (Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину. – Одеса, 2009) [4]. Проблеми затримання злочинців та шляхи їх розв'язання знайшли своє відображення в монографічних дослідженнях В. І. Борисова, Н. В. Глинської, В. С. Зеленецького, О. Г. Шила (Проблеми затримання та взяття під варту в процесі дізнання та досудового слідства в Україні, 2005), а також Є. І. Макаренка (Розшук і затримання підозрюваних (звинувачених) у наркобізнесі. 2005; Теорія та практика встановлення й затримання осіб, якими вчинено злочин. 2011) [5].

Завдяки науковим працям зазначених учених «інститут затримання злочинців» має свою юридичну історію, що бере витoki з того далекого часу, коли «затримання» мало вагомий статус слідчої дії. Проте зі вступом України до Ради Європи, прийняттям Конституції України 1996 р. і проведеною в зв'язку з цим малою судовою реформою 2001 р. «інститут затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів» на законодавчому рівні зазнав змін настільки, що перестав відповідати своєму вихідному призначенню. Все це робить украй необхідною подальшу наукову розробку проблем «затримання».

Постановка завдання. Ураховуючи вищезазначене, автор даної статті поставив перед собою мету – здійснити спробу визначення етимологічної сутності та змісту «затримання підозрюваного», сформулювати його правове поняття і реальний зміст у теорії кримінального та кримінально-процесуального права України.

Результати дослідження. Аналіз нормативних і літературних джерел дозволяють дійти висновку, що затримання підозрюваного у вчиненні злочину належить до тих правових явищ, існування котрих постійно супроводжується клубком проблем, а здійснювані іноді спроби їх розв'язання, не вносячи повної ясності, часто породжували нові. Така ситуація характерна як для радянського періоду, так і для сучасного розвитку України. Зокрема, в останнє десятиліття у вітчизняній юридичній науці та практиці кримінального судочинства панує думка, згідно з

якою затримання підозрюваного у вчиненні злочину (нібито на вимогу ч. 3 ст. 29 Конституції України 1996 р. [6, ст. 29]) є тимчасовим запобіжним заходом, що полягає в короткочасній ізоляції затриманого шляхом поміщення його до спеціальної установи – ізолятора тимчасового тримання. Саме такий статус «інститут затримання підозрюваного у вчиненні злочину» отримав і в новому Кримінальному процесуальному кодексі України, що набрав чинності 20.11.2012 р.

Утім, регламентуючи цілісну систему заходів, застосування яких пов'язано з обмеженням прав і свобод підозрюваного, ані КПК Української РСР 1922 (ст. 147), ані КПК Української РСР 1927 (ст. 142) не зараховували до останніх таку примусову процесуальну дію, як «затримання підозрюваного». Навпаки, згідно зі ст. 104 КПК Української РСР 1960 р.⁸ затримання підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні злочину протягом півстоліття вважалося невідкладною початковою слідчою дією, спрямованою на фізичне захоплення підозрюваного, отримання та перевірку доказів його причетності до вчиненого злочину. При цьому кожен практик чітко розумів властивий йому організаційно-тактичний, часом небезпечний характер: володієш тактичними прийомами затримання злочинця в тій чи іншій ситуації, – затримаєш його, а ні – так він утече, а то ще гірше – заподіє тобі тілесні ушкодження. Ясно й те, що в разі втечі й переховування підозрюваного від досудового слідства розпочате кримінальне провадження фактично втрачає судову перспективу.

Таке неоднозначне тлумачення одного з важливих кримінально-процесуальних інститутів, яким є «затримання підозрюваного у вчиненні злочину», швидше збиває з пантелику, аніж вносить повну ясність. По-різному визначаючи сутність, зміст і процесуальну форму «затримання підозрюваного»: чи то це захід забезпечення кримінального провадження, чи тимчасовий запобіжний захід, чи це процесуальна (слідча) дія, законодавець сприяє виникненню з цього приводу розбіжностей у поглядах учених і практичних працівників. Проведений нами аналіз висловлювань багатьох авторів щодо поняття, сутності та практичного застосування «інституту кримінально-процесуального затримання» свідчить, що в спеціальній літературі, на жаль, із цього приводу немає спільної точки зору. При цьому багато з існуючих розбіжностей обумовлені неоднозначним рішенням принципового питання: що саме вкладається в поняття «затримання підозрюваного», яке коло дій воно охоплює?

Так, одні вчені, в тому числі й автор даної статті, традиційно вважають «затримання» унікальним способом перевірки і збирання доказів винуватості підозрюваного й відповідно слідчою (розшуковою) дією [7]. Інші заперечують цю точку зору, мотивуючи, що затримання не містить у собі ані пошукових, ані пізнавальних, ані посвідчувальних операцій [8, с. 104], з чим ми аж ніяк не можемо погодитися. Прагнучи переконати зацікавленого читача в тому, що затримання підозрюваного є запобіжним заходом, що полягає в тимчасовій ізоляції затриманого шляхом поміщення його в ІТТ (для вирішення питання про доцільність обрання запобіжного заходу «тримання під вартою»), деякі автори у своїх роздумах суперечать не лише собі, але й здоровому глузду. Наприклад, О. Л. Протопопов стверджує, що «не можна розцінювати як затримання піймання підозрюваного (обвинуваченого), який утік із ІТТ, СІЗО або з-під конвою. Його процесуальне становище визначено, запобіжний захід уже обрано й дублювати його немає необхідності» [9, с. 135].

Важко знайти здоровий глузд у логіці цього й подібних міркувань, вони, на жаль, є наслідком невиправданої підміни змісту «затримання» аналогічним «взяти під варту». Виходить, що затримувати (тобто ізолювати) втікача немає необхідності, тому що він давно вже перебуває під вартою (або ув'язнений). Даруйте, але ж у наведеній ситуації, коли злочинець утік, переховується і його необхідно зловити, перш за все, існує потреба не в ізоляційному запобіжному заході (який, можливо, раніше вже був обраний), а в організаційно-

⁸ Кримінально-процесуальний кодекс України, затверджений Законом Верховної Ради Української РСР № 1001-05 від 28.12.1960 р. і введений в дію з 01.04.1961 р. Законом Української РСР від 28.12.1960 р., з численними змінами й доповненнями був чинним понад півстоліття – до 19.11.2012 р.

тактичних слідчих (розшукових) діях і негласних слідчих (розшукових) діях, спрямованих на встановлення місця перебування втікача, його фізичне захоплення й доставлення до органу досудового розслідування. Вважаємо, що саме ці організаційно-тактичні (розшукові) дії є складовими затримання. Саме про такі дії йдеться в Законі «Про внутрішні війська МВС України», який у числі основних завдань цих підрозділів визначає «переслідування й затримання заарештованих і засуджених осіб, які втекли з-під варти» [10, ст. 2].

Дійсно, термін «затримання», використовуваний у вітчизняному законодавстві, за змістом досить широкий і багатогранний, тому не випадково його тлумачення стало каменем спотикання. При цьому всі розбіжності в поглядах про сутність «затримання» обумовлені тим, що ні «Тлумачний словник», ні «Етимологічний словник української мови» не містять давно й широко вживаного в законодавстві й на практиці терміна «затримання» (похідного від рос. «задержание») [11]. Хоча, звернувшись до «Словника Ожегова» або «Тлумачного словника живої великоросійської мови Володимира Даля», можна легко переконатися в тому, що терміни «задержание», «задерживать» тлумачаться, як «зупиняти, не пускати, не давати волі, ходу, перешкодити руху кого-небудь, стримувати когось» [12]. З літературної точки зору, поняття «затримання» містить безліч смислових відтінків, з яких найбільш близькими за значенням є: зупинити, перешкодити руху кого-небудь, схопити (згідно з американським і Європейським законодавством подібні дії відповідають «арешту без ордера»). Безперечно, йдеться про фізичне захоплення підозрюваної особи, а не про обмеження її волі шляхом тимчасового тримання під вартою.

До речі, в законодавстві та практиці його застосування в США, Російській Федерації та інших країнах цей інститут виражений найпрогресивніше. Так, із численних кінодетективів нам добре відома процедура затримання громадянина, що існує в Америці. Ми чітко уявляємо собі «крутого» поліцейського, який зі зброєю в руках голосно подає команду правопорушникові: «Freeze! Police!», тобто «Ані руш! Поліція!». При цьому всі подальші дії полісмена – перевірка документів, вдягання наручників, особистий обшук, доставлення до поліцейського відділку, допит тощо можуть виявитися безпідставними і протиправними, якщо особі, підозрюваній у вчиненні злочину, ще на етапі фізичного затримання не будуть оголошені так звані «попередження Міранди», що втілюють у собі конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі [13].

Оскільки затримання застосовується для забезпечення кримінального провадження, встановлення й доведення провини підозрюваного у вчиненні правопорушення, яке може мати різні ступені суспільної небезпеки, даний захід державного примусу використовується як в адміністративному (ст. 259–261 КУпАП), так і в кримінально-процесуальному законодавстві (ст. 207–208 КПК) України. В обох випадках аналіз дій, що є складовими затримання правопорушника, дозволяє зробити висновок, що й адміністративне, і кримінально-процесуальне затримання практично розпадається як мінімум на дві самостійні стадії: фізичне затримання та його процесуальне оформлення. А в цілому затримання є дієвим засобом забезпечення кримінального провадження (судового розгляду), участь у якому підозрюваного (обвинуваченого) обов'язкова.

Таким чином, «затримання» у порядку ст. 207–208 КПК України слід вважати процесуальною дією, що полягає у фізичному захопленні (на місці злочину, в результаті переслідування або розшуку), обеззброєнні й доставлянні до органу досудового розслідування особи, підозрюваної, обвинуваченої або засудженої за вчинення злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, з метою ідентифікації затриманої особи, з'ясування її причетності до скоєного кримінального правопорушення та, в разі підтвердження існуючої підозри, вирішення питання щодо доцільності і виду запобіжного заходу, який має бути застосований до неї з метою забезпечення її належної участі в досудовому та судовому кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що розуміння «затримання» як комплексу організаційно-тактичних (розшукових) дій щодо захоплення, обеззброєння й доставлення підозрюваного до

компетентного органу, супроводжуваного фіксацією факту, обставин і результатів затримання шляхом відеозапису та їх остаточного юридичного оформлення у відповідному протоколі повністю узгоджується з реальним тлумаченням «затримання» у матеріальному праві (ст. 38 КК України), згідно з яким «не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади ...».

Більше того, правильне розуміння «затримання» дозволяє отримувати важливі докази в процесі його провадження й використовувати їх надалі для викриття підозрюваного. Не випадково практики завжди використовують цю можливість у повсякденній роботі з розкриття таких небезпечних злочинів, як вимагання, дача й отримання хабара, коли затримання хабарника на гарячому стає кінцевою й досить ефективною точкою в процесі документування та припинення його злочинної діяльності. Грамотно сплановане затримання хабарника на гарячому – в момент отримання хабара або відразу ж після цього є одним із дієвих способів його викриття, оскільки дає можливість зафіксувати факт передачі та вилучення предмета хабара (його публічного знищення тощо). При цьому факт затримання на гарячому чинить настільки разючий психологічний вплив на хабарника, що не залишає останньому іншого вибору, як зізнатися у скоєному. Корисність подібних тактичних операцій на практиці очевидна.

Однак кримінально-процесуальне затримання слід відрізнити від схожих дій співробітників правоохоронних органів – затримання правопорушників у випадках, передбачених законодавством України про адміністративні правопорушення (ст. 259–261 КУпАП), зокрема доставляння особи за її згодою до правоохоронного органу для встановлення особи, яке не може тривати більше однієї години, якщо не передбачено інше, а також здійснення «приводу» – заходу, що полягає у тимчасовому обмеженні свободи дій і пересування шляхом примусового супроводу особи – свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого, який ухиляється від явки за викликом органу досудового розслідування, прокуратури або суду (ст. 66 ч. 2, 133, 140 КПК).

Підсумовуючи, зазначимо, що ігнорування надбання попередніх поколінь, різнобій у тлумаченні кримінально-процесуального статусу «затримання» фактично призводить до втрати ним свого вихідного призначення в кримінальному процесі, адже воно практично мало чим стало відрізнятися від такого запобіжного заходу, як «тримання під вартою». З огляду на це, вважаємо за доцільне внести до чинного КПК України таке доповнення: «Фізичне затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (захоплення його на гарячому, на місці вчинення злочину або відразу ж після його закінчення) може проводитися до внесення відомостей до ЄРДР на строк до 3-х годин з підстав, передбачених ч. 2 ст. 207 і ч. 1 ст. 208 цього Кодексу, з метою припинення злочинної діяльності даної особи, встановлення в її діянні ознак складу кримінального правопорушення, з'ясування причетності цієї особи до його вчинення шляхом отримання доказів, що викривають її у правопорушенні, та примусового забезпечення участі суб'єкта злочину в процедурі кримінального провадження».

Висновки. Необхідність матеріалізованого уточнення поняття «кримінально-процесуальне затримання» давно назріла. Для правильного вираження в правовій нормі державної волі необхідно з особливою увагою ставитися до мови закону, зокрема до розуміння термінів «затримання» і «тримання». Тобто, якщо в ч. 3 ст. 29 Конституції України йдеться про «тримання під вартою» як тимчасовий запобіжний захід, то це аж ніяк не означає, що до категорії останніх автоматично належить і «затримання підозрюваного», тим паче, що застосування до нього ізоляційних запобіжних заходів – домашній арешт або тримання під вартою можуть і не вживатися після його затримання.

Вважаємо, що недостатня увага до термінології, відсутність єдності в тлумаченні терміна «затримання» ускладнюють не лише дослідну роботу, але й, що більш серйозно, здатні дезорієнтувати практичну діяльність органів досудового розслідування й значно ускладнити роботу правозастосовних органів. Автор переконаний і в тому, що саме брак відповідних

тактико-криміналістичних знань і практичних навичок, необхідних працівникам міліції для ефективного виконання службових обов'язків, часто призводить до їх неготовності адекватно й кваліфіковано діяти в ситуації, пов'язаній із затриманням розшукуваних злочинців або за «гарячими» слідами. На користь невідкладного виключення «затримання» із запобіжних заходів сама за себе говорить загрозлива тенденція до втрат особового складу органів внутрішніх справ в екстремальних ситуаціях затримання підозрюваних. До речі, за роки незалежності в Україні під час виконання службових обов'язків по затриманню злочинців 1015 працівників міліції загинули і 7,5 тисячі – отримали поранення [14].

Кримінально-процесуальне затримання підозрюваного у вчиненні злочину, безумовно, має всі ознаки, притаманні слідчим (розшуковим) діям [15, ст. 176], – свою мету, завдання, підстави та умови, організаційно-тактичні прийоми проведення, процесуальний порядок оформлення його ходу та результатів і важливим процесуальним способом отримання фактичних даних у кримінальному провадженні, а складений за підсумками затримання протокол, будучи процесуальним носієм фактичних даних, що мають доказове значення й задовольняють вимоги допустимості та достовірності, безперечно, є джерелом доказів. Однак для запобігання на практиці фатальних результатів, цілком припустимих під час затримання підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, вважаємо, що поняття і зміст «затримання» повинні розкриватися в диспозиції відповідних норм КПК України, які регламентують цю процесуальну дію. Звичайно, аналогічні норми Конституції України, КК, КПК та інших законів і підзаконних актів в Україні мають бути гармонізовані й узгоджені як зі словником, так і поміж собою.

Список використаних людей:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України, (ухвалений Верховною радою України від 13.04.2012 р., набрав чинності з 20.11.2012 р.).
2. Франк Л.В. Задержание и арест подозреваемого в советском уголовном процессе (Уголовно-процессуальное и криминалистическое исследование) / Франк Л.В. – Душанбе : Таджикский гос. ун-т, 1963. – 263 с.; Шейфер С.А. Доказательственное значение задержания подозреваемого / С. А. Шейфер // Соц. законность. – 1972. – № 3. – С. 56; Его же.: Следственные действия: система и процессуальная форма. – М.: Юрид. лит., 1981. – 128 с.; Федоров Ю.Д. Тактика задержания / Федоров Ю.Д. – Ташкент, 1975; Сергеев А.И. Задержание лиц, подозреваемых в совершении преступления, по советскому уголовно-процессуальному закону / Сергеев А.И. – Горький, 1976. – 60 с.; Гуткин И.М. Актуальные вопросы уголовно-процессуального задержания: учеб. пособие / Гуткин И. М. – М. : Акад. МВД СССР, 1980. – 86 с.; Янушко В. И. Тактика задержания подозреваемых / В. И. Янушко. – Минск, 1981; Петрухин И.Л. Задержание /Петрухин И.Л.// Проблемы кодификации уголовно-процессуального права. – М.: ИГПАН СССР, 1987. С. 51–65; Гуляев А. П. Задержание лиц, подозреваемых в совершении преступления: учеб. пособие / А.П. Гуляев, С.А. Данилюк, С. Н. Забарин; под общ. ред. А.П. Гуляева. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1988. – 44 с.; Григорьев В. Н. Задержание подозреваемого органами внутренних дел. – Ташкент, 1989; Задержание вооруженных преступников: учеб. пособие / Янушко В.И., Круглов В.А., Бабовоз С.П., Дворник Г.М. – Минск: Академия милиции МВД РБ, 1994. – 55 с.; Дворяк И.А. Тактика личного задержания преступника и применения приемов самозащиты без оружия: учеб. пособие / Дворяк И.А. – М.: Моск. юрид. ин-т, 1996; Веретенников И.А. Задержание подозреваемого как комплексный правовой институт: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / И.А. Веретенников. – М., 2001. – 202 с.; Процессуальные проблемы задержания лица по подозрению в совершении преступления: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / И.А. Ретюнских. – Екатеринбург, 2001. – 172 с.; Пидусов Е.А. Задержание подозреваемого по делам о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ: Процес. и криминалистические аспекты : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е.А. Пидусов. – 2002. – 152 с.; Луговец Н. В. Задержание подозреваемого и иные меры процессуального принуждения: дис. ... канд. юрид.

наук: 12.00.09 / Н.В. Луговец. – Саратов, 2004. – 203 с.; Мельников В.Ю. Задержание подозреваемого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.Ю. Мельников. – Краснодар, 2004. – 169 с.; Матисов К.В. Задержание и доставление в ОВД лиц, подозреваемых в совершении преступлений: учебно-методическое пособие / К.В. Матисов. – Челябинск: Челяб. юрид. ин-т МВД России, 2005; Ольшевский А.В. Задержание подозреваемого как мера уголовно-процессуального принуждения: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Ольшевский. – М., 2006; Физическое задержание правонарушителей с использованием подручных средств: учебно-методическое пособие / А.В. Колеснев, А.Н. Новиков, М.И. Литвиненко. – Всероссийский ин-т повышения квалификации сотрудников МВД России». – Домодедово (Московская обл.): ВИПК МВД России, 2007; Попков Н.В. Задержание подозреваемого и обвиняемого как вид государственного принуждения: диссертация ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н. В. Попков. – Нижний Новгород, 2007; Цоколова О. И. Теория и практика задержания, ареста и содержания под стражей в уголовном процессе : автореф. дисс. на соиск. научн. степ. докт. юрид. наук : 12.00.09 / О. И. Цоколова. – М.: Гос. учреждение ВНИИ МВД РФ, 2007; Смушкин А.Б. Задержание в структуре тактической операции при расследовании преступлений / Смушкин А.Б. – Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская гос. акад. права», 2008; Павлов А.В. Задержание обвиняемого, находящегося в розыске: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 / А.В. Павлов. – Омск, 2009. – 223 с.; та ін.

3. Дубинский А.Я. Некоторые вопросы правовой регламентации задержания подозреваемого в совершении преступления / А.Я. Дубинский. – Материалы теоретической конференции по итогам научно-исследовательской работы профессорско-преподавательского состава за 1972 г. – К.: Киевская ВШ МВД СССР, 1973. – С. 87–92; Короткий Н.Н. Задержание лица, подозреваемого в совершении преступлений / Короткий Н.Н. – К. : Изд-во МВД УССР, 1977; Тертышник В. М. Задержание подозреваемого: содержание и процессуальная форма / В. М. Тертышник // Вопросы уголовного процесса и криминалистики. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1988 ; Бацько І. М. Кримінально-процесуальні аспекти затримання підозрюваного / І.М. Бацько // Україна між минулим і майбутнім: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Вид-во НАВС України, 2002. – С. 138–145; Черненко А. П. Кримінально-процесуальне затримання особи: слідча дія чи запобіжний захід? / А. П. Черненко // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 13 грудня 2002 р. – Донецьк: ДІВС, 2003. – С.125–132 ; Погорелький М.А. Затримання підозрюваного: проблеми обґрунтування рішення / М. А. Погорелький // Юридичний радник. – Х., 2007. – № 6 (20). – С. 92–97; Сербін М. М. Затримання підозрюваного в кримінальному процесі: по-рівняльно-правовий аналіз / М. М. Сербін // Право і суспільство. – 2008. – № 5. – С. 88–90 ; Карпов Н. С. Питання затримання обвинуваченого, який перебуває в розшуку [Електронний ресурс] / Карпов Н. С. – Режим доступу : 2010_3/karpov.htm; Бірюков В. П. Юридична природа затримання: постановка проблеми. Форум права. 2010, № 4. [Електронний ресурс] / Бірюков В.П. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10bvpzpp.pdf>; та ін.

4. Александровский А. Г. Задержание подозреваемого в совершении преступления и применение в отношении лица меры пресечения в виде заключения под стражу до предъявления ему обвинения : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. Г. Александровский / К. : госуд. ун-т., 1992. – 26 с. ; Малярова В. О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця : автореф. дис. на здоб. учен. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. О. Малярова. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2005. – 20 с. ; Білоусов О. І. Затримання підозрюваного як тимчасовий запобіжний захід у кримінальному процесі України : автореф. дис. на здоб. учен. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. І. Білоусов. – Одеса, 2006 ; Чернова А. К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину : автореф. дис. на здоб. учен. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. К. Чернова. – Одеса, 2009.

5. Проблеми затримання та взяття під варту в процесі дізнання та досудового слідства

в Україні / Борисов В. І., Глинська Н. В., Зеленецький В. С., Шило О. Г. – Х : Східно-регіон. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. – 352 с. ; Макаренко Є. І. Розшук і затримання підозрюваних (звинувачених) у наркобізнесі : навч. посібник / Макаренко Є. І. – Дніпропетровськ : Юрид. академія МВС, 2005. – 148 с. ; його ж. : Теорія та практика встановлення й затримання осіб, якими вчинено злочин : монографія. Дніпропетровськ : Дніпр. держ. ун-тет внутр. справ, 2011. – 468 с.

6. Конституція України : Закон. – К., Просвіта. – 1996. – Ст. 29. – 81 с.

7. Чувилов А. А. Производство следственных действий. Уголовный процесс : учебник для вузов / Чувилов А. А. ; под ред. В. П. Божьева. – М. : Спак, 1998. – С. 286–288 ; Громов Н. А. Уголовный процесс России / Громов Н. А. – М., 1998. – С. 307 ; Шибіко В. П. Слідчі дії / Шибіко В. П., Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. // П. Кримінальний процес України. – К. : Либідь, 1999. – С. 244 ; Щерба С. П. Дознание / С. Щерба // Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. – 3-е изд. : под ред. В. М. Лебедева. – М. : Спак, 2000. – С. 255 ; Малярова В. О. Сутність затримання як слідчої дії / В. О. Малярова // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. Спецвипуск. – Харків : НУВС. – 2000. – С. 133–136 ; Макаренко Є. І. Розшук і затримання підозрюваних (звинувачених) у наркобізнесі : навч. посібн. / Макаренко Є. І. – Д. : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. – С. 83 ; Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підручник. / Тертишник В. М. – 5-те вид., доп. і перероб. – К. : А.С.К., 2007. – С. 421 ; и др.

8. Абдумаджидов Г. А. Расследование преступлений / Абдумаджидов Г. А. – Ташкент, 1986. – С. 104 ; Григорьев В. Н. Задержание подозреваемого органами внутренних дел : учебное пособие / Абдумаджидов Г. А. – Ташкент, 1989. – С. 7–8 ; Черненко А. П. Кримінально-процесуальне затримання особи: слідча дія чи запобіжний захід? / А. П. Черненко // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 13 грудня 2002 р. – Донецьк : ДІВС, 2003. – С. 125–132 ; Білоусов О. І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України : монографія / О. І. Білоусов, С. М. Смоков. – Одеса, 2009. – 112 с. ; Чернова А. К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину : автореф. дис. здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. К. Чернова. – Одеса : Одеський держ. ун-тет внутр. справ, 2009. – С. 11 ; Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі аспекти реформування інституту кримінально-процесуального затримання / А.-М. Ю. Ангеленюк // Митна справа. – 2012. – № 1, ч. 2, кн. 2. – С. 112–116 ; та ін.

9. Протопопов А. Л. Основания уголовно-процессуального задержания / А. Л. Протопопов // Правоведение, 2006. – № 4. – С. 135.

10. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : Закон України № 2235-ХІІ від 26.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 397.

11. Дійсно, тлумачні словники української мови не містять термінів «затримання», «затримати». У той же час лише у ст. 29 Конституції України вони згадуються 8 разів, зустрічаються в багатьох Законах України, відомчих нормативних актах і в практичній діяльності. (Етимологічний словник української мови : в 7 т. – Т. 2. – С. 242, 296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm).

12. Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovardalja.net/word.php?wordid=8603>; <http://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=8129>.

13. Американец Ернест Міранда обвинувачувався в суді штату Арізона у викраданні та згвалтуванні і йому загрожувало 50 років в'язниці. При цьому обвинувальний вирок ґрунтувався на визнанні, яке Міранда дав поліцейським після 2 годин допиту. Але до початку допиту служителі закону «забули» роз'яснити затриманому право відмовитися від дачі показань і право мати адвоката. Цього виявилось досить для того, щоб обвинуваченого виправдали. Крім того, Верховний Суд США зажадав, щоб відтепер поліцейські під час арештів зачитували заарештованим «Попередження Міранди» (Див.: Міранда против Аризони

[http://ru.wikipedia.org/wiki/ Миранда против Аризоны](http://ru.wikipedia.org/wiki/Миранда_против_Аризоны); <http://irc.lv/qna/> Что такое предупреждение Миранды и как оно звучит).

14. 22.08.2012. У МВС вшанували пам'ять міліціонерів, які загинули під час виконання службових обов'язків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/8/22/70712.htm> ; У міліцейській Книзі пам'яті – чотири нових рядки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/772054;jsessionid=189A324C0735015E46A6B43A866DE0AE>; 22.08.2012 р.

15. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій : монографія / Л. М. Лобойко, А. П. Черненко. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський держ. ун-тет внутр. справ, 2005. – С. 7–19.

УВАРОВ В. Г.,

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
докторант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.132.

ПРОБЛЕМИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Аналізуються проблеми становлення інституту негласних слідчих дій за новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: слідчі дії, негласні слідчі дії, міжнародні стандарти.

Анализируются проблемы становления института негласных следственных (розыскных) действий, предусмотренного новым УПК Украины.

Ключевые слова: следственные действия, негласные следственные действия, международные стандарты.

In article problems of formation of institute of the private investigatory (search) actions provided new УПК of Ukraine are analyzed.

Key words: investigatory actions, private investigatory actions, the international standards.

Вступ. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) в 2012 р., який наповнений цікавими, часто навіть нереальними, новелами та ідеями, проблема системи слідчих дій, хоча й стала більш непередбачуваною і проблематичною, але все ж таки набула як нового забарвлення, так і нового дихання.

З огляду на тенденцію включення оперативно-розшукової діяльності в систему досудового розслідування, як красно мовить М. Шумило, «порушується вельми важлива проблема. Якою мірою це доцільно й обґрунтовано й чи стане досудове розслідування ефективним?» [19, с. 452].

Актуальність досліджуваної проблеми у тому, що поглинання досудовим розслідування оперативно-розшукових заходів має певні переваги – усунення дублювання, яке експерти Ради Європи розцінили у висновку від 2 листопада 2011 р. як «наміри відійти від громіздкого, із чисельними повторами, триступеневого кримінального процесу радянського типу» [2, с. 12]. 3

